

ΚΡΑΒΑΡΑ

(Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις)

Συνέχεια· ἴδε σελ. 241

Γ'.

Μεγάλα Λομποτινά — Καναβός καὶ Σωτηραῖοι.
— Βετουλίστα — Ἐλετσού — Μικρὰ Λομποτινά
— Τὸ σταυρωμα τῶν χωρίων.

Ἀπὸ Ναυπάκτου εἰς Μεγάλα Λομποτινά ἡ ἀπόστασις δὲν εἶνε πλέον τῶν 9 ὥρῶν ἐν τακτικῇ πορείᾳ· ἡμεῖς κατωρθώσαμεν ἐν τούτοις νὰ τὰς διαπλασιάζωμεν ἂν ὄχι νὰ τὰς πολλαπλασιάζωμεν.

Τὰ Μεγάλα Λομποτινά εἶνε κωμόπολις οἰκουμένη ἀπὸ 120 καὶ πλέον οἰκογενείας· εἶνε θερινὴ ἔδρα τοῦ δήμου Ἀποδοτίας, ἐνῶ τὸν χειμῶνα ἀρπάζει τὰ πρωτεῖά της ἡ Βετουλίστα ὀπισθεν κειμένη ἐπὶ ταπεινοτέρου ἐδάφους, ἀλλ' ἀντίζηλος ἰσχυρὰ διὰ τοὺς ἰσαριθμούς κατοίκους της. Αἱ οἰκίαι της εἶνε ἀπλαῖ, διατηρούσαι ἀκόμη τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας οἰκοδομικὴν καὶ ξυλογλυφίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἀκόμη καὶ πολλοὶ οἱ τόποι οὗτοι. Εἶνε ὅμως πολλὰ εὐαρέστου καὶ καθαροῦ ὕψους μὲ ἀνέρποντα κισσὸν ἐπὶ τῶν λεπτῶν στύλων τοῦ ἐξώστου μὲ ἀρμπαρόρριζας καὶ γαρυφαλιάς ἐπὶ τῶν παραθύρων, μὲ πρασίνας ἀναδενδράδας κλημάτων ἐν τῇ περιοχῇ. Ἐκάστη οἰκία ἔχει περίξ εὐρεῖαν ἑκτασιν ἀγρῶν ἀραβοσιτοφόρων, ἀρδευομένων ὑπὸ νερῶν κατερχομένων ἀπὸ τῶν βουνῶν μ' ὅλην τὴν ἐφετεινὴν ξηρασίαν καὶ τοῦτο εἶνε δεῖγμα τῆς καλῆς ποιότητος τῆς γῆς ταύτης. Κάμνει ὅμως καὶ ἐξαγωγὴν μήλων ὀνομαστῶν, ποιότητος καλητέρας καὶ τῶν φικιῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ Βόλου. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ δάσους τῶν καστανεῶν, αἵτινες εἶνε κατὰ ῥίζας διανεμημέναι εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους πορίζονται πολλὰ κέρδη φέροντες καὶ πωλοῦντες τοὺς καρπούς των εἰς Ναύπακτον πρὸς 20 καὶ 25 λεπτά κατ' ὅαν.

Τοὺς ἔχνοειδεῖς τούτους καρπούς, κατωτέρως ποιότητος τῶν κρητικῶν καὶ ἀρκαδικῶν ἀφίνουσι οἱ ἐντόπιοι νὰ πῶσιν μόνοι των κατὰ τὸν αὐγουστον ἔαν βρέξῃ, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἔαν ἀκολουθήσῃ ξηρασία. Τότε συλλέγοντες αὐτοὺς θάπτουσιν εἰς λάκκους ἐντὸς τῆς γῆς, ὅπως διατηρῶνται ἐν καλῇ καταστάσει μέχρις οὗ θελήσουν νὰ τοὺς πωλήσωσι· τότε ἐκθάπτουν καὶ κοπανίζουσιν αὐτοὺς ὅπως τοὺς κώνους τοῦ ἀραβοσίτου καὶ ἀφαιροῦν τὸν φλοιόν.

Ἐν περιόπτῳ θέσει, δεσπόζουσα τῆς κώμης

καὶ ὅλης τῆς περίξ ἐκτάσεως, κεῖται ἡ μικρὴ νηυσμένη ἡ Κούλια τοῦ Καναβοῦ. Ἐχει ἀκόμη ἐν τῇ ἀναρρόπῳ καὶ διεστραμμένη καταστάσει της, ἐν τῇ ὑψηλῇ καὶ ὑπερφάνῳ πυργώσει της κᾶποιαν μυστικὴν θλίψιν διὰ τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ ἀρχοντικοῦ μεγαλείου. Τῶν Σωτηραίων της, ἐτέρας μεγάλης ἐν τῷ τόπῳ οἰκογενείας οὐδὲν ἔχνος σώζεται νῦν. Διότι συνέβη μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιμαχομένων οἰκογενειῶν μία τῶν θλιβερῶν σκηνῶν ἀπὸ τὰς ἀπαντωμένους μεταξὺ δεσποτῶν τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Οἱ Σωτηραῖοι μὴ ὑποφέροντες τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν τοῦ Καναβοῦ ὠρυζαν ἀπὸ τῆς κούλιας των εὐρεῖαν ὑπόνομον μέχρι τῆς κούλιας αὐτοῦ, καὶ ἐπλήρωσαν πυρίτιδος καὶ τὴν ἤναψαν νύκτα τινά. Φοβερός κρότος ἐπηκολούθησεν· ἡ κούλια κατέπεσεν ὅλη εἰς σωρούς καὶ ἐρείπει, ἀλλ' ὁ Καναβὸς ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος. Καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὀπλίσας τοὺς φίλους του, κλέσας δὲ καὶ τὸν χριστιανὸν ὑπάρχον γόν τῶν μερῶν ἐκείνων Πηλάχαν, ἤλθε κ' ἔκλεισε τοὺς ἀντιπάλους ἐν τῷ ἰδίῳ πύργῳ.

Οἱ Σωτηραῖοι εἶχον καὶ αὐτοὶ τοὺς φίλους καὶ τὰ πολεμεφῳδία των. Ἀντίστησαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ τὴν τετάρτην ἐζήτησαν νὰ παραδοθῶν καὶ ἐκάλεσαν τὸν Πηλάχαν εἰς συνεννόησιν. Οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν πύργον ἄοπλος ἀλλὰ πυροβολισμὸς ἐσώθεν τὸν ἔρριψε νεκρόν. Τότε ἐξεμάνησαν οἱ πολιορκηταὶ ἐπὶ τῷ ἀνοσιουργήματι, ὤρμησαν ἐπὶ τοῦ πύργου κατέβαλον αὐτὸν καὶ ἐσφαζαν ὅλους πλὴν μιᾶς κόρης Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Παναγιώτου Σωτήρη, ὅστις πλάνης ἐδῶ κ' ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως, διεκρίθη διὰ τὰς ὑπονόμους του ἐν Μεσολογγίῳ ἀναφερόμενος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς Παναγιωτάκης Κραβαρίτης Λαχουμτζῆς.

Τὸ ἀκόλουθον τραγούδι ἀναφέρεται εἰς τὴν περίστασιν ταύτην:

Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται κ' ἡ παραχ' ἡ μεγάλη
Μεσ' ἐς τὴν τρανὴ Λομποτινά ἐς τοῦ Καναβοῦ τὰ σπίτια;
Πῶς σούρθε πῶς σοῦ γένηκε, καμμένε Σωτηράκη,
Καὶ τὸ μπουρλότο ἔβαλες ἐς τ' ἀρχοντικὰ σεράγια;
Ἐννιά νομάτους ἔκαψε καὶ μιά κυρὰ μεγάλη,
Κυρὰ βαστοῦσε τὸ παιδί πέντε ἡμερῶν λεχῶνα.
Κι' ὁ Καναβὸς ἐκίνησε καὶ ἐς τὴν Κοζίτσα πάει
Συνάξ' ἀσκέρι διαλεχθὲ τὸν καπητὰν Πηλάχα:
« Γιωργὸ μ', σὲ θέλω γιὰ καλὸ σὲ θέλω γιὰ μεντάτι
Νὰ πάμε ἐς τὴ Λομποτινά ἐς τὰ Σωτηρεῖκα σπίτια.»
Πηλάχας ἐξεκίνησε μ' ὅλον τὸν ταῖφά του
Καὶ πάει ἐς τὴ Λομποτινά ἐς τὰ Σωτηρεῖκα σπίτια

Φωτιά μεγάλην ἔθαλε ἔς τὰ Σωτηρέϊκα σήητια·
Τρανὸ κακὸν ὁπώγεινε ἔς τοὺς μαύρους Σωτηραίους!

Τὸν ἀνατολικὸν ὀρίζοντα κλείουσιν ἀπὸ τὰ Μεγάλα Λομποτινὰ τὰ ὀδοντωτὰ *Βλαχοβούρια* φαιὰ καὶ ἀραιῶς φέροντα ἐπὶ τῶν πλευρῶν των ἐλάτας καὶ θαμνώδεις κέδρους· τὴν ἀνατολικὴν αὐτῶν κλιτὺν κατέχει ἡ Ἐλετσοῦ, μίαν ὥραν μακράν, οἰκουμένη ἀπὸ 400 καὶ πλέον ψυχὰς ἀνήκουσα εἰς τὸν αὐτὸν δῆμον καὶ πανηγυρίζουσα τὴν ἡμέραν ἐκείνην — 3 αὐγούστου. Τὴν δὲ δυτικὴν χαμηλὰ κατέχουν ἀντιμέτωπα τῶν Μεγάλων τὰ Μικρὰ Λομποτινὰ. Μικρὰ τῷ ὄντι, οἰκούμενα μόλις ὑπὸ 500 οἰκογενειῶν καὶ ἐπιδεικνύοντα εἰς τὸν ξένον μόνον τὴν *Τρανὴν βρούσι* λιθοκτιστον μὲ δύο κρουνοὺς, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ἐξώστου ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Παρρασκευῆς — συνώνυμον δηλαδὴ τῆς τῶν Μεγάλων — πρὸ αὐτῆς χοροστάσι, ὅπου τὰς ἐορτάς οἱ λεβέντες κ' αἱ λυγεραὶ τοῦ τόπου ἐπιδεικνύουν τὴν ὀρχηστικὴν των τέχνην καὶ ὀπίσθεν τῆς ὑψηλὸν ξύλινον σταυρὸν σημεῖον ὅτι τὸ χωρίον εἶνε σταυρωμένον.

Ἄλλ' ὅλα τὰ χωρία τῶν Κραθάρων εἶνε σταυρωμένα. Παντοῦ ὅπου διήλθον ἔβλεπα ἐν περιόπτῳ θέσει, ἐπὶ τῶν τεσσάρων σημείων τοῦ ὀρίζοντος, ὀρθίους ξυλίλους σταυροὺς, διατηρουμένους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς χολέρας. Γίνεται δὲ οὕτω πως τὸ σταύρωμα: Συνάζονται ὅλοι οἱ κάτοικοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ. Εἴτα ἐξέρχονται ὁ ἱερεὺς μὲ τ' ἄμφιά του, ἄσκεπῆς κρατῶν εἰς χεῖρας σταυρὸν κ' ἔπονται οἱ κάτοικοι ὁμοίως ἄσκεπῆς, τεταπεινωμένοι. Ὑπὸ τὸν ἥχον τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοὺς ψαλμοὺς τῶν ψαλτῶν καὶ τὰς παρακλητικὰς φωνὰς τῶν παιδίων περιέρχονται κύκλῳ τὸ χωρίον, τοῦ ἱερέως ἀγιάζοντος τὸν περίξ τόπον καὶ πηγνύοντος τοὺς σταυροὺς εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα· τὸ ἀγίασμα καὶ οἱ σταυροὶ διὰ τῶν ἀδιακόπως τεταμένων βραχιόνων των, ἀποτρέπουν πᾶν κακὸν καὶ ὀλέθριον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον.

Δ',

Φύσις καὶ ἄνθρωποι. — Κοσμογονία καὶ θεογονία Κραθαριτῶν. — Σκανδαλάκια. — Οἱ Γιάννηδες μας. — Τὸ τραγούδι τῶν βουνῶν. — Βοϊτσῶ. — Ἡ βρύσις Καστανάι. — Μέχρι Ζελίστας.

Ἐξακολουθοῦμεν τὴν πορείαν βαίνοντες πρὸς βορρᾶν, πάντοτε ἐπὶ τῶν κλιτύων εἴτε τῶν βράχειων τῶν βουνῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν Κραθάρων. Διότι ἡ ἐπαρχία αὕτη τῆς Ρούμελης ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου σχεδόν, ἀφορίζομένου ἀπὸ μεσημβρίας μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ κόλπου, ἀπ' ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Μόρνου καὶ τοῦ μεγάλου Ρεύματος, ἀπ' ἄρκτου δὲ καὶ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ φειδωτοῦ Εὐήνου. Καὶ αἱ τέσσαρες πλευραὶ καὶ τὸ ἐμβά-

δὸν αὐτοῦ ὅλον κατέχονται ὑπὸ βουνῶν, ὑψομένων ὀλονέν, συνδεδεμένων ἀρρήκτως ὡς πετρώδης ἄλυσις ἀπλουμένη ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως· οὐδαμοῦ ἐν τῷ μεταξύ βλέπει τις ἐπίπεδον μέρος εἴτ' εὐρεῖαν ἔκτασιν· ἂν προβάλλῃ που κανὲν ἄπλωμα θὰ εἴν' ἐπικλινὲς ὀροπέδιον, βουνώδης ἐξώστης, πλήρης πετρῶν καὶ τριβόλων· ἂν φαίνεται ἐπίπεδος γῆ θὰ εἶνε κοίτη ποταμοῦ ἢ χειμάρρου. Διὸ κ' ἐκ τῶν πεντήκοντα ὅλων κωμῶν καὶ χωρίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, οὐδὲν κεῖται ἐπὶ πεδιάδος ἐκτὸς τῆς ψωραλίας Ἀφροδίτης.

Ἄλλὰ καὶ ἡ φύσις ὑστερεῖ πολὺ ἐκεῖ. Δὲν εἶνε εὐτακτος ἐν τῇ ἀταξίᾳ τῆς, ζωντανὴ ἐν τοῖς χρωματισμοῖς τῆς, εὐχαρις ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ὅπως ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ καὶ Παρνασσίδι, ὅπως ἐν τοῖς ὀρεινοῖς τόποις τῆς Πελοποννήσου, ὅπου σαπφειρίζει ἐδῶ γαληναία λίμνη, πυργούται ἐκεῖ κόκκινος, ἀγριωπὸς βράχος, παρέκει πρασινίζει πεδιάς καλλιθλαστος καὶ προβάλλουσιν ἐκεῖθεν εὐγραμμά καὶ σκιερὰ βουνά. Εἶνε ῥωμαλέα ἀλλ' ἄνευ ἐπιβολῆς· τερπνὴ κᾶπου, ἀλλ' ἄνευ μεγαλείου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γυμνή, ψωραλέα, ποταπὴ μ' ὅλον τὸν ὄγκον τῆς, ἀποτεθαρρημένη ὡς καὶ οἱ κάτοικοί τῆς.

Διότι, ἀφοῦ εἶνε ἀλήθεια ὅτι οἱ ἄνθρωποι λαμβάνουν αἰσθήματα καὶ ἰδέας ἀναλόγους τῇ φύσει ἐν τῇ ὁποίᾳ ζῶσιν, οἱ Κραθαρίται δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε ἄλλως πρὸς ποταποὶ καὶ ἀποτεθαρρημένοι. Ἀπὸ τοῦ καλητέρου αὐτῶν, τοῦ ζῶντος μέσῳ πλοῦτου καὶ δόξης μέχρι τοῦ μικροτέρου, τοῦ τρεφομένου μὲ κορόμηλα καὶ ἀγριαπιδία, ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἀξιοματικοῦ, τοῦ φέροντος σπάθην εἰς τὴν ζώνην καὶ διατάσσοντος μέχρι τοῦ ρυπαροῦ νυκτοκλέπτου πάντες ἔχουν τὴν αὐτὴν ψυχικὴν ἐκδήλωσιν ἐξ ὅλου των τοῦ ἀτόμου· εἶνε ὀρεινοὶ ἀλλ' ὀρεινοὶ ἄτομοι. Ἐπὶ τῆς ἀλβανικῆς αὐτῶν μορφῆς φαίνεται ἡ ἐξυπνάδα καὶ ἡ δολιότης, ἡ φυσικὴ εὐχέρεια τῶν προσωπικῶν μυῶν εἰς ἐκδήλωσιν ὅλων τῶν αἰσθημάτων· τὸ σῶμά των εἶνε συνεσταλμένον, ὡσεὶ ἀποκαμὸν ὑπὸ τὸν φόρτον τῆς πενίας, αἱ δὲ χεῖρές των μακροδάκτυλοι φαίνονται πλασμέναι διὰ τὴν ἐπατεῖαν ἢ τὴν λαθροχειρίαν. Ὅπως δὲ ἡ φυσικὴ αὕτη κατάστασις τοῦ τόπου διέπλασε τὸν ἄνθρωπον οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος διέπλασε τὰς παραδόσεις του.

Διότι καὶ ὁ Κραθαρίτης ἔχει τὰς παραδόσεις του—παραδόσεις περὶ Κοσμογονίας! Καὶ δὲν εἶνε μὲν γνωστὸν ποῖος ἦτο ὁ ἐντόπιος οὗτος Σαγγονιάθων καὶ πότε ὑπῆρξεν· εἶνε ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπῆρξε ποτε. Καθὼς ἐπίσης δὲν εἶνε γνωστὸν ἂν διὰ συγγραφῶν εἴτε κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ὀρφικῶν διὰ τῆς κλαυθυμῆρας λύρας, τοῦ κλεινοῦ καὶ ἀπαραιτήτου συμβόλου τῶν ἐντοπίων ἐπαιτῶν — μετέδωκεν εἰς τοὺς

συμπατριώτας του τὰς περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ τόπου των ιδέας ἀλλ' αἰδέαι αὐται ἐπικρατοῦν ἀκόμη. Καὶ λέγεται λοιπὸν ὅτι ὁ θεός, βαρυνθεὶς τὴν μοναξίαν ἀπεφάσισε μίαν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ χάους νὰ πλάσῃ τὴν ὕλην, ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος νὰ πλάσῃ τὸ εἶναι. Ἐλαβεν ἐν μέγα κόσκινον, τὸ ἐκρέμασεν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου καὶ δρᾶντων διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς χῶμα—δὲν λέγουν πόθεν ἔδραττε τὸ χῶμα ἀφοῦ τὸ πᾶν ἦτο χάος—ἔρριπτεν αὐτὸ ἐντὸς τοῦ κοσκίνου, ἐνῶ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς ἐταλάντευεν αὐτὸ ἀδιακόπως. Καὶ ἀδιακόπως κατῆρχετο διὰ τῶν ὀπῶν ἐντὸς τῆς ἀβύσσου τὸ χῶμα κ' ἐγένετο γόνιμος ξηρά. Καὶ ὅτε μετ' ὀλίγον ἐπεράτωσε τὴν ἐργασίαν καὶ εἶδε τὸ κόσκινον παραγεμισμένον ἀπὸ πέτρας καὶ κροκάλας ἀνέτρεψε τὸ κόσκινον κ' ἐσώρευσεν αὐτὰς εἰς ἓν μέρος ὅλας. Καὶ τὸ μέρος αὐτὸ ἐκλήθη Κράβαρα δηλαδὴ τόπος πετρώδης καὶ ἄγονος!

Εἰς τὰ Κράβαρα κατώκησαν ἄνδρες Ἕλληνες, μεγάλοι, ἀνδρειωμένοι! Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπέδραμον ἐκεῖ κῶνωπες φοβεροί, σιδηρόρουχοι καὶ κατέτρεχον κ' ἐθανάτωνον τοὺς Ἕλληνας, μέχρις οὗ ἠναγκάσθησαν οἱ ἐναπομείναντες νὰ κατασκευάσωσι μεγάλους πῖθους καὶ νὰ ταφῶσιν ἐντὸς αὐτῶν ὁλοζώνταναι. Οὕτω δὲ ἐξέλειπεν ἀπὸ προσώπου τῶν Κραβάρων ἡ πρώτη γενεά, ἡ μεγάλη, ἡ ἀνδρειωμένη!

Καὶ ἦλθε μετ' ὀλίγον γενεὰ δευτέρα, ἡ σημερινή γενεά. Καὶ ἦλθεν ἐποχὴ καθ' ἣν αἱ λεγεῶνες τῶν Ἀρχαγγέλων ἔφρευγον προτροπᾶν πρὸ τῶν ἀγριωπῶν διαβόλων καὶ ὁ Σαβαώθ ἐκρύπτετο εἰς πυκνὰς ὑμίχλας ἵν' ἀποφύγῃ τὴν ὀργὴν των. Καὶ οὗτοι ἐμείναν δαφνοστεφεῖς κοσμοκράτορες. Διένειμαν τὸν οὐρανόν, διένειμαν τὴν γῆν ἅπασαν κατὰ φατρίας κατ' ἀρχηγίας, κατὰ κράτη καὶ κρατίδια. Καὶ ἔθεσαν ὅρια ἀπὸ ἀστερισμοῦ εἰς ἀστερισμὸν καὶ ἀπὸ ἡλίου ἕως σελήνης. Καὶ ἔθεσαν ὅρια ἀπὸ ποταμοῦ εἰς ποταμὸν καὶ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς των δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διανείμουν τὴν γῆν τῶν Κραβάρων. Αὐτοὶς ὁ διαβολικὸς των νοὺς προσέκρουεν ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου σχηματισμοῦ τῆς μέχρις οὗ ἀπεφασίσθη νὰ μείνῃ διεθνῆς. Κ' ἔμεινεν ἀπὸ τότε ἡ γῆ αὕτη παντὶ διαβόλῳ ἀναππταμένη καὶ ἡ γενεὰ τῆς ἔμεινε μικρὰ καὶ πονηρὰ καὶ πολύτροπος!

Τοιοῦτον τόπον καὶ τοιοῦτον λαὸν ἡμεῖς διε-

χόμεθα ἤδη. Καθεὶς ὃς σφίξῃ τὰ τσαρούχια του. Ἡμεῖς τὰ ἐσφίξαμεν ἀφ' ἧς ὥρας ἐκινήσαμεν ἐκ Ναυπάκτου, ἤδη δὲ τὰ σφίγγομεν καλῆτερον κινοῦντες ἀπὸ τὰ Λομποτινὰ. Κατῆλθομεν τὴν κρημνώδη ἀτραπὸν μέχρι τοῦ χειμάρρου Κακάβου, ἀνήλθομεν εἰς τὰ Μικρὰ Λομποτινὰ κ' ἐκεῖθεν κατῆλθομεν πάλιν εἰς τὸ Λειβαδόρευμα. Ὅτε ἀνήλθομεν εἰς τὴν κορυφὴν νέα χοάνη ἐνεφανίσθη πρὸ ἡμῶν μικρά, ἔρημος πάσης κοιτίδας, ἀκαλλιέργητος ἐντελῶς, πυκνόφυτος ἀπὸ γηραιᾶς ἐλάτας. Διήλθομεν τὸ εἰς τὸν πυθμένα αὐτῆς πλατανосκεπὲς ρεῦμα Ξηρίχι καὶ μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν τὴν λιθοκτιστον βρύσιν Σκαρδαλίχια. Τὸ νερόν της ἦτο ψυχρότερον ἀφ' ὅλα τᾶλλα ὅσα συνηγήσαμεν μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης καὶ ἡ σκιά τοῦ πλησίον φουμένου πλατάνου πολὺ εὐάρεστος, ὅταν μάλιστα—ὅπως ἡμεῖς—ἔχει τις ἀπεναντί του τὸν ἥλιον πυρακτοῦντα τὰς ἐκτάσεις. Ἀπὸ τῆς θέσεως ἐκείνης ὡς ἀπὸ ἐξώστου ὑψηλοῦ, χλοεροῦ, δροσοβόλου, διὰ ῥήγματος τῆς χοάνης, ὅπερ ἐπέφερον βεβαίως τὰ καταρρέοντα νερὰ ζητοῦντα διέξοδον, τὸ βλέμμα βυθίζεται εἰς εὐθερον μακρὰν, πρὸς τὴν δύσιν ἣν ἀποκλείουν τὰ βουνὰ τῆς Μακρυνίας κυανᾶ, εὐγραμμά μ' ὅλον τὸ κάλλος καὶ τὴν γοητείαν ἣν χαρίζει εἰς αὐτὰ ἡ ἀπόστασις. Ἐπὶ μιᾶς κλιτύος τούτων ὁ ἐξησκημένος ὀφθαλμὸς διακρίνει ὡς λευκολίθους κατερχομένους ἐλικοειδῶς ἀπὸ τῆς κορυφῆς πρὸς τὴν βάσιν τὰς οἰκίας τῆς Μακρυνοῦς καὶ δεξιότερον εἰς λοφοειδῇ σωρείαν τῆς Γαβαλοῦς τὰς οἰκίας. Ἐδῶθεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ ῥήγματος τῆς χοάνης, παρὰ τὸ κέντρον καὶ ἐπὶ ἀπροσίτου μέρους, φαίνεται μνηοειδὲς ἐκ λίθων τεχίσμα ἀπὸ τὰ συνήθη ὀράγματα, τὰ ὁποῖα ἀνεγείρουν παρὰ τὴν βάσιν κόχης οἱ ποιμένες πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ποιμνίων καὶ ἐαυτῶν. Εἶνε τὸ σπήλαιον Κισσοῦ, εὐρὺ καὶ τερπνὸν ἐνδιαίτημα νυμφῶν, μὲ δρόσον καὶ σκιάν, μὲ γιγαντώδεις σταλακτίτας καὶ νερὰ κατάργυρα. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων τῶν χαρίτων εἶνε καὶ ἄφανες καὶ μόνον διὰ κλίμακος προσιτὸν ἐκ τῶν ἔξω, ὅπερ ἔκαμε νὰ γείνη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀσφαλὲς καταφύγιον πολυάριθμων ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν. Φαίνονται δὲ πρὸς τούτοις ἀριστερώτερον αἱ ὑψηλότερον κείμεναι οἰκίαι τῶν Μεγάλων Λομποτινῶν, ὥσει ὑπερκύπτουσαι ἵνα ἴδουν μακρότερον ἐντὸς τῆς ταπεινότερας χοάνης.

Ἐπειτα συνέχεια

Λ. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

